

Сходства и различия в онлайн стратегии на Ислямска държава и Ал Кайда

Боян Хаджиев*

Резюме: Настоящата статия разглежда и сравнява онлайн пропагандата, създавана и разпространявана от Ал Кайда и Ислямска държава. За целта са анализирани два информационни източника – списание Inspire (Ал Кайда) и списание Dabiq (Ислямска държава). Чрез тях се описват основните прилики и разлики във визиите и стратегиите на двете организации. Проследява се какви са основните им комуникационни цели и как те се променят във времето. На основата на това двете организации са поставени в по-широк контекст на сблъсъка между тях за лидерство на глобалния джихад.

Ключови думи: тероризъм, Ислямска държава, Ал Кайда, онлайн стратегии.

JEL: D74, D89.

Увод

Настоящата публикация тероризмът е определен като политически мотивирана тактика, включваща заплахата или използване на сила или насилие, в която стремежът към публичност играе значителна роля (Weinberg, Pedahzur, Hirsch-Hofler, 2010, с. 7).

* Боян Хаджиев е главен асистент в катедра „Международни отношения“ в УНСС, доктор по Политология (Международни отношения и външна политика), e-mail: b_hadjiev@yahoo.com

В основата на тази дефиниция стои поредицата от „етапи“: „заплаха за използване на сила/насилие“ – „публичност“ (обществено внимание) – „постигане на целите“. В съвременния свят привличането на внимание е все по-лесно постижима цел от терористичните организации. Широкият кръг от нови технологии и достъпът до Интернет променят информационната среда и създават условия за по-лесната реализация на комуникационни стратегии. Постигането на основни пропагандни цели става възможно и без да се следва традиционната линия – терористичен акт – конвенционални медии – обществено внимание. Технологичното развитие създава условия всеки да бъде продуцент и свободно да разпространява информационно съдържание чрез виртуалното пространство. Ето защо комуникационната революция през XX век промени лицето на тероризма (Schmid, de Graaf, 1982, р. 30-44).

Модерният комуникационен модел, използван от терористичните организации, е все повече ориентиран към аудиториите и е обвързан с непрекъснат разказ, представящ идеите, каузите и социално-политическия контекст, в който тези организации действат. Пробиването на „медийния монопол“, олицетворен от контрола и „пазителските“ функции на традиционните медии е все по-актуална тенденция. Възможностите за пряко представяне на мотивите и целите превърнаха терористичните организации в

успешно адаптирани към информационните промени комуникационни компании. В резултат на това те все по-често създават и разпространяват онлайн пропаганда и се възползват от социалните мрежи.

Цели и задачи на изследването

Настоящата статия се фокусира върху разглеждането и сравняването на онлайн пропагандата, създавана и разпространявана от Ал Каида и Ислямска държава (ИД). За целта са анализирани два информационни източника (продукта) – списание Inspire (Ал Каида) и списание Dabiq (Ислямска държава). Тези списания са емблематични за двете организации и демонстрират адаптацията им към новите информационни реалности и към контекста, в който оперират. Inspire и Dabiq са демонстрация за сполучливото създаване и разпространение на пропаганда чрез Интернет. Двете терористични организации пряко и без цензура на относително ниска цена съумяват да реализират важни свои цели и да се позиционират в медийния дневен ред. Тези списания позволяват проследяването на „разказа“, идеите, каузите и целите на двете организации в различни времеви периоди. Важен момент е, че въпреки общите си врагове и произход, Ислямска държава и Ал Каида се намират в сблъсък за надмощие за лидерската позиция в глобалния джихад.

Списанията Inspire и Dabiq са във фокуса на настоящото изследване поради няколко основни причини. **Първо**, те са най-известните електронни списания на терористични организации. **Второ**, и двете списания се издават на различни езици, което допринася за по-големия обхват и достигането до повече хора. **Трето**, и двете списания са лесно достъпни в Интернет и представляват инструменти в комуникационните стратегии на организациите. **Четвърто**, чрез тези списания може да се демонстрира как терористичните групи налагат

своята пропаганда във виртуалното пространство и какви са приликите и разликите между двете организации в тази сфера. Сблъсъкът на идеи в информационното пространство и битката за „сърцата и умовете“ на хората е все по-важен фактор, определящ развитието на тероризма. Ето защо анализът на комуникационните инструменти, използвани от Ал Каида и ИД са от важно значение за разбирането на същността и целите на тези организации. Дори ИД и Ал Каида да изгубят контрола над териториите си в Близкия Изток, противопоставянето на техните идеи и „разказ“ ще остане на дневен ред.

Методология

За определянето на приликите и разликите в търсените цели от Ал Каида и Ислямска държава, настоящата статия анализира отделните броеве на списания Inspire (Ал Каида) и Dabiq (ИД). Периодът, който се обхваща, е от самото начало на публикуване на списанията до февруари 2017 г.

Използваният метод е анализ на съдържанието, проследяващо пет основни цели на терористичните организации при използването на медиите. Очертаването на тези цели се основава на изследването на Nacos, B. (2007) Mass-Mediated Terrorism, London, Rowman & Littlefield Publisher, където авторът откроява – привличане на внимание, популяризиране на мотиви, радикализация и придобиване на (квази-) легитимен статут. Поради това, че настоящият анализ се съсредоточава върху информационни съдържания, разпространявани чрез Интернет, целта – придобиване на легитимен политически статут, няма да е обект на изследването. Тази цел не извлича преки ползи от характеристиките, функциите и възможностите на Интернет. Чрез новите медии определен субект може да се сдобие с известност, но не и с легитимност. Освен това е добавена целта обучение, тъй като

Икономически теории

Интернет позволява достъп до разнообразна информация и удобни начини за това.

Чрез следване на дефинициите и кодирането (таблица 1) посочените цели са проследени в отделните статии като една статия може да търси постигането на няколко цели едновременно.

Анализ на списанията

Таблица 2, таблица 3 и таблица 4 представят обобщена информация за реализа-

цията на терористичните цели съответно в списание Inspire и Dabiq. Основните данни, които включват таблица 3 и таблица 4, са: дата на изданията, основните терористични цели, какво е количеството им във всяко издание. Броят страници и броят статии позволява да се види по-ясно относителният дял на присъствието на определени цели. В една статия обикновено присъства постигането на повече от една цел, затова броят на целите е по-голям от броя на статиите.

Таблица 1. Дефиниране на целите.

Категория/цел	Статии, свързани с:
Привличане на внимание и всяване на страх	Демонстриране на силата на организацията; неспособността на правителството да защити населението; отразяване на сполучливи операции (атентати, битки и др.); наказания за „враговете“ и неверниците (екзекуции, пленявания и др.); овладяването на територии; социален контрол; унищожаване на вражески обекти; придобиване на плячка.
Популяризиране на мотиви	Открояване на мотиви за борбата; разясняване на каузата и причините за борбата; демонстриране на справедливостта на делото и мотивите. Подчертаване на несправедливости (колониално минало, исторически унижения и др.); Божията промисъл като мотив за борба и „праведност на каузата“.
Радикализация и набиране на нови хора	Истории за мъченичеството и героизма на бойци на групата; призови за присъединяване към организацията; представяне на групата като основен защитник на исляма; декларации за вяност; подриване на авторитета на „конкурентни“ организации и течения (в т.ч. умерения ислям).
Разпространение на информация	Представянето на истории/разкази/ интервюта с важни членове на групата; интерпретации на религиозни текстове, представяне на данни по основни проблеми (икономически, социални, геостратегически) и т.н.
Обучения и инструкции	Представяне на тактики за нанасяне на щети; инструкции за ползване на оръжия; напътствия за изработване на бомби; разпространение на „успешни практики“.

Източник: разработено от автора

Таблица 2. Относителният дял на отделните цели в проценти.

	Привличане на внимание/страх	Популяризиране на мотиви	Радикализация/набиране на хора	Разпространение на информация	Обучение/инструкции
Inspire	15%	18%	33%	20%	14%
Dabiq	33%	17%	28%	22%	0%

Източник: разработено от автора

В списание Inspire първоначално привличането на внимание има по-голям дял, но постепенно той намалява. Възходящата тенденция в първите броеве се дължи на факта, че списанието е ново и задачата му е да привлече внимание и да демонстрира силата и възможностите на организацията. За разлика от следващите броеве, първите два броя имат много повече статии, насочени към „тероризиране“ на обществото на противника и всяването на страх. Важно е да се отбележи, че привличането на внимание е водеща цел и в специалните/извънредни броеве (брой 3, 7, 11), поради това, че те са посветени на успешни терористични атентати и публикуването на информация за тях служи като допълнителен катализа-

тор за разпространението на страх и не сигурност сред враговете. В последствие привличането на внимание и всяването на страх се превръща във второстепенна задача, като се наблюдава тенденция списанието да се обръща „навътре“ към общностите, симпатизиращи на организацията.

Следващата важна цел е разпространяването на мотиви. С изключение на брой 3 (ноември 2010 г.) и брой 7 (есен 2011 г.) разпространението на мотиви бележи стабилно присъствие в съдържанието на списанието. Пикът на тази цел е достигнат с отразяването на процесите, свързани с Арабската пролет. Inspire определя Ал Каида като основна движеща сила за бунтовете и промените в арабския свят.

Таблица 3. Списание Inspire – търсени цели в отделните броеве.

Цели/Издание/Дата	1 / лято 2010	2 / есен 2010	3 / ноември 2010	4 / зима 2010	5 / пролет 2011	6 / лято 2011	7 / есен 2011	8 / есен 2011	9 / зима 2012	10 / пролет 2013	11 / пролет 2013	12 / пролет 2014	13 / зима 2014	14 / лято 2015	15 / пролет 2016	16 / есен 2016
Бр. статии, свързани с привличане на внимание/страх	10	8	5	4	5	2	3	1	5	7	5	2	5	3	0	0
Бр. статии, свързани с популяризиране на мотиви	5	7	2	5	10	4	2	4	6	6	6	9	9	7	2	2
Бр. статии, свързани с радикализация и набиране на хора	15	12	0	16	13	12	4	9	12	13	10	7	14	11	6	4
Бр. статии, свързани с разпространение на информация	6	6	2	8	8	7	1	7	6	5	1	5	10	4	11	6
Бр. статии, свързани с обучение и инструкции	5	4	3	7	2	3	0	4	4	5	1	3	8	5	9	4
Общ бр. на търсените цели	41	37	12	40	38	28	10	25	33	36	23	27	47	30	28	16
Общ бр. статии	18	15	5	18	16	16	5	10	17	16	11	15	17	15	15	9
Общ брой страници на списанието	67	74	23	67	70	61	30	62	62	32	40	71	112	87	90	48

Източник: разработено от автора

Таблица 4. Списание Dabiq, търсени цели в отделните броеве.

Цели/Издание/Дата	1 / 5 юли 2014	2 / 27 юли 2014	3 / 31 август 2014	4 / 12 окт 2014	5 / 22 ноем 2014	6 / 30 янв 2015	7 / 12 фев 2015	8 / 30 март 2015	9 / 21 май 2015	10 / 13 юли 2015	11 / сеп. 2015	12 / 18 ноем 2015	13 / 19 ян 2016	14 / 13 април 2016	15 / 31 юли 2016
Бр. статии, свързани с привличане на внимание/страх	4	7	12	13	9	10	13	7	11	10	9	9	11	11	12
Бр. статии, свързани с популяризиране на мотиви	3	7	6	6	4	3	4	3	7	8	6	8	2	3	7
Бр. статии, свързани с радикализация и набиране на хора	8	6	7	9	4	6	10	6	13	8	10	10	9	9	13
Бр. статии, свързани с разпространение на информация	4	9	9	5	4	7	9	9	9	5	8	6	5	5	6
Бр. статии, свързани с обучение и инструкции	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Общ бр. на търсените цели	19	29	34	33	21	26	36	25	40	31	32	33	27	28	38
Общ бр. статии	10	15	12	12	10	12	15	13	15	15	16	18	13	12	16
Общ брой страници на списанието	50	44	42	56	40	63	83	68	79	79	66	66	56	68	82

Източник: разработено от автора

Като цяло разпространението на мотиви поддържа стабилна и последователна тенденция на присъствие.

От данните, които са изложени в таблица 3 може да се направят изводи, че основната търсена цел от авторите на списание Inspire е радикализация и набиране на хора. Присъствието на тази цел е стабилно и притежава най-висок относителен дял в различните броеве. Останалите цели също получават реализация, но в по-малка степен.

Ключова цел, която списание Inspire постига е разпространението на материали и инструкции за обучение. Тази цел получава реализация в раздела „Открит извор на

джихад“ (Open Source Jihad). Възможността да се разпространяват инструкции и да се дават обяснения за тактики оръжия и начини за извършване на атентати е от особена важност за авторите на списанието. Тези инструкции са приложени на практика в някои от атентатите, извършени в САЩ и Европа (Бостънските атентати, атентатите в Ница и груги).

От своя страна, в списание Dabiq най-силно е застъпена целта, свързана с привличането на внимание и всяването на страх. Това се свързва най-вече с демонстрация на сила, сполучливи военни операции, овладяване на територии и представяне на противниците (особено местните

общности) като безпомощни да се противопоставят на организацията. Всяването на страх в Запада е свързано със заплахи за терористични актове и отразяването на вече успешни такива (обезглавяване на пленници, атентати в Европа и др.)

Популяризирането на мотивите и разпространението на информация са две цели, които имат относително по-малък дял, но са с постоянно присъствие. Като цяло списание Dabiq се стреми да изяснява каузата и принципите на Ислямска държава – какви са основните цели, мисията и защо борбата е необходима. Голяма част от анализите са свързани с „ограмотяване“ на читателя по важни икономически, геополитически и социални проблеми, свързани с мюсюлманите и Близкия Изток. Списанието прави опити да „разобличи“ западните колонизатори, да потърси отговорност на „марионетните“ правителства и да отхвърли всякаква възможност за „умереност“ в мюсюлманските среди.

Радикализацията и набирането на нови членове е водеща цел за списание Dabiq. Изобразяването на групата като основен защитник на Исляма и представянето на героизма на нейните бойци е своеобразен призив за увеличаване на подкрепата към организацията. Авторите на Dabiq имат ясно разбиране, че набирането на нови хора е от изключително важно значение за поддържането на организацията и справянето с многобройните ѝ врагове. Ето защо те последователно налагат радикализацията като важна цел, постигана чрез списанието.

Като цяло авторите на Dabiq подчиняват съдържанието на изясняване на „пътя“ за създаване на Халифат. Това става чрез последователното преминаване през пет основни стадия. Първи етап, *Хижра* – да се избяга от враждебната среда (като Европа, Северна Америка и др.) и да се отиде на място, където съществува убежище (като териториите, контролирани от ИД)

или може да бъде създадено такова чрез използване на тероризъм. Втори етап, *Джамаах* – създаване на силно ядро на терористична организация. Трети етап, *Никайах* – причиняването на масови страдания и многобройни жертви с цел дестабилизирание на съществуващи „невернически“ режими (например Ирак, Сирия и др.). Четвъртият стадий е *Тамкин* – превземане на територии и ресурси и провъзгласяване на Ислямска държава. Петият етап е *Хилафа* – териториално-ресурсно разширяване и затвърждаване, последвано от създаването на Халифат.

Съдържанието и комуникационната стратегия, представени в списание Dabiq, следват логиката на „духовния“ бунт на едно насилническо ново религиозно движение, описана от Lauder (2009, цитирано в Bunker, с. 26). А именно ИД вярва, че има изключителен достъп до религиозното и свещено знание. Всичко, което представлява светът извън Ислямска държава е погрешно и корумпирано. Светът е дуалистичен, разделен между духовното и светското, между доброто и злото. Основна цел е премахването на злото в името на спасението и е необходимо насилие, за да се облагороди светът. Оттук насилието е в името на Бог и позволено от Бог – свещената война е необходима и задължителна. Митичното и идеализирано минало е основата на реструктурирането на новия обществен ред – създаването на Халифат, обединяващ всички правоверни. Членовете на движението се представят като воители на Бог и бойци в името на Исляма. Крайната цел е неизбежното налагане на божия закон, който ръководи всяка мисъл и поведение.

Сравнение между двете списания

Привлечане на внимание и разпространение на страх сред „вражеската аудито-

рия“ е с най-голямо присъствие в списание Dabiq (вж. таблица 2). Основно ИД търси представяне на способностите си и непреклонността си, за да въздейства върху аудиторията и да се демонстрира сила. От друга страна, чрез Inspire Ал Каида търси най-вече радикализация и набиране на нови членове (таблица 3). Целта е вдъхновяването на нови последователи за „свещената война“ и „представянето“ на обучение/инструкции за провеждането на терористични атаки, нещо, което напълно липсва в Dabiq.

След май 2015 г. в списание Dabiq относителният дял на радикализацията и набирането на нови последователи нараства поради необходимостта от „свежи“ сили. Това, от своя страна, поставя двете организации в конкуренция за нови хора и посланията се превръщат в ключов елемент за това. Ето защо една част от посланията, включени в Dabiq, са насочени към осмиването и дискредитирането на конкурентни джихадистки организации (в това число и Ал Каида), а друга част показват успешно управление на територии на ИД – редът и просперитетът, които са наложени там. Така в основна цел се превръща мотивирането мюсюлманите да се присъединят към новия халифат и да отдадат живота си за него. С други думи, една от основните пропагандни цели на двете организации е налагането и възприемането им като наместници на Аллах и обединители на правоверните. И двете организации се стремят да отчуждят младите мюсюлмани от другите общности, да ги привлекат към себе си, като им създават усещане за мисия.

Анализът на списанията показва, че **първата основна разлика** между двете организации е визията за бъдещето. За Ал Каида най-важно е дестабилизацията на Западния свят, постигната чрез атентати и „изнасяне на конфликта“ и атакуване на отдалечения враг, а чак след това установяването на Халифат. За разлика от

това, Ислямска държава вижда като първостепенна задача провъзгласяването на Халифат и Ислямска нация, която да влезе в пряк сблъсък с неверниците. В списание Dabiq Ислямска държава изгражда образа си на религиозно агресивно движение, оправдаващо действията си чрез светоглед, търсещ пълна социална трансформация и унищожение на враговете си (всички останали общности) чрез използването на насилие, разрешено от и в името на Аллах.

Втората основна разлика е в **използваните средства**. Посланията на списание Inspire се съсредоточават върху вдъхновяването на „вълци единаци“ и представянето на обучение/инструкции чрез рубриката Open Source Jihad. Списанието представя начини за изработване на оръжия в битови условия, използването на превозни средства и други достъпни подходи за нанасяне на щети на врага. За Ислямска държава водеща е демонстрацията на сила в преки сблъсъци с противника, а не толкова налагането на страх чрез терористични атаки от „самотни вълци“.

Третата разлика е в **обхвата на врага**. ИД се съсредоточава върху всяването на страх чрез деморализиране на противниците си, които са не само Запада, а и по-умерените представители на мюсюлманската умма. За разлика от Ал Каида, която се съсредоточава преди всичко върху отдалечения враг (Запада и САЩ), за Ислямска държава справянето с „близкия“ враг е от първостепенна важност за изграждането на силен Халифат. Ето защо всяването на страх и привличането на внимание се превръщат в основни цели, постигнати чрез списание Dabiq. В него преобладаващо се представя пропаганда, която изобразява сирийската и иракската армия като неспособна да се противопостави на ИД; всява се чувство за безпомощност на местното население; присъединяването към ИД се представя като единствена алтернатива на смъртта.

Двете списания използват въздействащи образи и текстове, чрез които се демонстрира героизмът на воините им; представя се каузата и мотивите и защо делото е праведно; врагът се критикува и се привеждат множество аргументи в защита на позициите им срещу „неверниците“. Създателите на списанията използват комбинация от религиозни цитати и въздействащи текстове, създаващи една „друга реалност“, изпълнена с бъдещи героични битки в името на една висша кауза – възцаряването на Халифата.

Изводи

На първо място, особено значимо е демонстрацията на способностите да се преодолеят контролът над информацията и да се представи гледната точка на организациите. Ал Каида и ИД създават, споделят и използват разнообразна информация за постигане на свои основни пропагандни цели – разпространение на страх, радикализация, популяризиране на мотиви и гр. Това проличава в пълна степен в двете разгледани списания. С относително малко ресурси те съумяват да създадат информационни материали с широко влияние, като създават, редактират, моделират и директно разпространяват своите информационни послания.

И все пак между двете списания са налице определени разлики в съдържанията и търсените цели. Ал Каида преобладаващо се съсредоточава върху близки до органи-

зацията общности и „отдалечения враг“. Радикализацията е основна цел на Inspire, а тактиката е свързана преди всичко с изнасяне на конфликт и предоставяне на знания за извършване на атентати. Може да се твърди, че Inspire е „обърнато навътре“ към симпатизанти и съмишленици. Основно се търси представяне на гледна точка и информация до близки общности. От своя страна, Dabiq търси преди всичко привличане на внимание и демонстрация на своята сила, чрез която се опитва да всее страх сред враговете. Важно значение имат радикализацията и набирането на хора, което е част от по-широка визия и стратегия за установяването на Халифат. Приоритетен противник е „близкият“ враг, който се олицетворява от умерените мюсюлмани и населението на Близкия Изток, което не се подчинило на организацията.

Цитирани източници:

- Weinberg, L., A. Pedahzur, S. Hirsch-Hofler, 2010. The Challenges of Conceptualizing Terrorism, Terrorism and Political Violence, vol 16. No. 4, p. 7.
- Schmid, A., J. de Graaf, 1982. Violence as Communication: Insurgent Terrorism and the Western News Media, SAGE Publication.
- Bunker, R., 2016. Old and New Insurgency Forms, SSI.
- Nacos, B., 2007. Mass-Mediated Terrorism, London, Rowman & Littlefield Publisher.